

of the overall review of scholars' views as for the essence of the notion of paradigm existing within the discourse; the ideas of the pedagogical paradigm typology are represented in the text and the issue that corresponds to the appropriateness of singling out the gender paradigm is actualized; the peculiarities of gender paradigm structure are defined and directions of further study and development of the stated issue are outlined.

Key words: education, paradigm, gender, gender paradigm, pedagogical reality, pedagogical paradigm.

Матеріал надійшов до редакції 2.01.2015

УДК 305:378.4(485)

Тамара Марценюк
ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ РЕГУЛЮВАННЯ
ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У ШВЕЦІЇ

Охарактеризовано процес інституціоналізації гендерних досліджень у Швеції, важливим аспектом якого є їх використання в роботі органів державної влади. Гендерна статистика, соціологічні гендерні дослідження, міжнародні дослідження гендерних відносин – складові гендерних досліджень у Швеції. Міждисциплінарність, міжсекційність, розмаїття – важливі ознаки результату інституціоналізації гендерних досліджень. Швеція має низку університетів, де на різних кафедрах досліджуються питання гендерних відносин. На прикладі аналізу гендерних досліджень у Гетеборзькому університеті показано, що основна тематика досліджень (домашнє насильство, гендерна нерівність на ринку праці) відображає гендерну проблематику шведського суспільства, а їхні результати використовуються для вдосконалення гендерної політики в країні.

Ключові слова: гендерні дослідження, інституціоналізація, гендерні відносини, Швеція, Гетеборзький університет.

Вступ. Знання міжнародного досвіду становлення інституційних засад та успішного регулювання гендерних відносин могло б суттєво допомогти при вивченні відповідних процесів в українському суспільстві. Йдеться, насамперед, про скандинавські країни, зокрема Швецію, яка вважається одним зі світових лідерів забезпечення гендерної рівності. У цій країні на державному рівні впроваджено комплексний інституційний механізм регулювання гендерних відносин, невід'ємну складову якого становлять фахові гендерні дослідження.

Певна увага порівняльному аналізу стану гендерних відносин в Україні та Швеції приділяється в роботах лише окремих дослідниць гендерних відносин, як-от, Т. Бурейчак, Л. Кобелянської, Т. Мельник, О. Ярош. Натомість тематика гендерних досліджень залишається мало вивченою, хоча й важливою складовою в загальному процесі регулювання гендерних відносин, покращення стану гендерної рівності у шведському суспільстві.

Мета статті охарактеризувати особливості гендерних досліджень у Швеції в контексті процесу регулювання гендерних відносин.

Результати дослідження. У процесі регулювання гендерних відносин важливо не обмежуватися інституціями політики і

держави, а залучати низку інших інституцій (зокрема науку та освіту). Гендерні дослідження, які здійснюються на рівні інституцій науки і освіти, виступають як основа для вироблення відповідної гендерної політики, а також засобом для її подальшого моніторингу. У Швеції було приділено особливу увагу постійному моніторингу та фаховим дослідженням питань гендерної рівності в країні на рівні інституцій науки і освіти. Таким чином, у статті проаналізовано гендерні дослідження у шведських університетах як складову процесу регулювання гендерних відносин. Зокрема, здійснено аналіз інституційних особливостей проведення гендерних досліджень і практичного втілення їхніх результатів у процес регулювання гендерних відносин у Швеції, виокремлено актуальну тематику гендерних досліджень (на прикладі Гетеборзького університету). Теоретичну базу дослідження становлять праці провідних шведських науковиць із гендерних досліджень. Емпірична база цієї статті містить результати звітів шведських дослідницьких організацій і структур, а також 23 напівструктуровані фокусовані інтерв'ю з експертками у сфері гендерних досліджень Гетеборзького університету.

Відповідно до мети публікації, розглянемо питання інституціоналізації

гендерних досліджень у Швеції, розмаїття гендерних досліджень у цій країні, гендерні дослідження в Гетеборзькому університеті як “кейс-стаді” та результати гендерних досліджень (для кого і для чого презентувати?).

Інституціоналізація гендерних досліджень у вищих навчальних закладах країни розпочалася в кінці 70-х [10, с. 83]. Мережі дослідницьких організацій, які вивчали становище жінок, з'явилися в основних шведських університетах у Лунді, Стокгольмі, Гетеборзі, Упсалі, Лінчопінгу тощо. Також у цих університетах були засновані Асоціації жіночих дослідниць і жіночих студій. У. Холм у дослідженні жіночих центрів у Швеції [4] розглядає ці асоціації як перший основний крок у процесі інституціоналізації гендерних досліджень.

Існує близько двадцяти різноманітних кафедр, центрів, дослідницьких шкіл зі спеціальним наголосом на освіті чи дослідженнях у сфері гендерних відносин. Наприклад, Центр гендерних досліджень Стокгольмського університету (заснований у 1987 р.); Центр гендерних досліджень та феміністичні студії у галузі соціальних наук університету в Упсалі тощо. Інституціоналізація гендерних досліджень, що є частиною більш комплексного процесу формування інституційних засад регулювання гендерних відносин, у Швеції не є фрагментарним явищем, а має загальний характер і стосується всіх навчальних закладів країни.

Результати гендерних досліджень постійно використовуються в роботі органів державної влади у Швеції. Окрім того, гендерні дослідження з метою визначити цілі політики рівності статей проводять ті державні службовці, що зазвичай розробляють напрямки видатків або тексти до закону про бюджет у певній галузі політики. При цьому використовується спеціальна методика для сприяння аналітичній роботі, що враховує структуру певної галузі, різні кроки бюджетного процесу і урядові процедури. За результати проведених досліджень з питань гендерної рівності відповідальні координатори при міністерствах.

У 2004 – 2005 рр. шведський уряд провів широку аналітичну роботу з метою сформулювати цілі політики рівності статей в усіх відповідних галузях. Урядовою вимогою було, щоб принаймні одне

дослідження з питань гендерної рівності було проведено в кожній галузі державної політики. Результатом стало здійснення понад 120 досліджень з питань рівності статей у 48 галузях державної політики, визначення близько 50 цілей, напрацювання численних індикаторів та інструкцій для державних органів із розробки індикаторів в інших галузях, близько 20 завдань і близько 60 вимог до звітності про видатки державних органів [7, с. 18].

Інститут освіти у Швеції містить спеціальні заходи з навчання і доповнення постійних навчальних програм у рамках програми з гендерної пріоритетизації (gender mainstreaming). З 2004 р. для урядових службовців організовуються навчальні курси з питань гендерної рівності. Розроблено постійну навчальну програму з питань гендерної рівності, яку включає теорію гендерного питання, питання гендерної статистики тощо. Практично всі міністри й вищі урядовці проходять тренінг з питань гендерної рівності.

Чималі зусилля до процесу регулювання гендерних відносин загалом і пріоритетизації гендерних досліджень у Швеції доклав також жіночий рух [2]. Зокрема, Жіноча народна школа у Гетеборзі є прикладом низової освітньо-активістської ініціативи, у якій також поширюються ідеї гендерної рівності та проводяться гендерні дослідження [1].

Розмаїття гендерних досліджень. У Швеції для дослідження питань гендерної рівності використовуються як кількісні, так і якісні методи. Шведське центральне статистичне бюро (ШЦСБ) є центральним органом, відповідальним за офіційну статистику в країні. А оскільки гендерна рівність – одна з пріоритетних сфер досягнень у суспільному житті Швеції, то стилі життя чоловіків і жінок повинні бути видимими за допомогою статистичних даних. ШЦСБ випускає щорічний буклет «Жінки та чоловіки у Швеції. Факти і цифри», аби презентувати стан гендерної рівності в багатьох сферах шведського суспільства. Окрім того, кожного другого року ШЦСБ здійснює дослідження робочого середовища. «Гендерна статистика повинна бути публічною відповідальністю в усіх північних країнах» – це одна з рекомендацій, висловлених Північним інститутом із жіночих студій і гендерних досліджень [3, с. 5].

Низка інституцій здійснює у Швеції кількісні соціологічні дослідження на гендерну тематику. По-перше, Шведський інститут соціальних досліджень (заснований у 1972 р.), який співпрацює з кафедрами економіки та соціології Стокгольмського університету, включив гендерні питання як одну з чотирьох основних сфер досліджень (разом із ринком праці, державою загального добробуту, сім'єю).

По-друге, чимало досліджень зроблені як частина дослідницьких проєктів Європейського Союзу. Наприклад, TNS Gallup у рамках програми Eurobarometer проводить дослідження для ЄС щодо дискримінаційних питань, серед переліку яких є також і гендерна дискримінація, зокрема й у Швеції. Окрім того, питання з приводу дискримінації, ролі чоловіків і жінок в родині тощо зустрічаються в Європейському соціальному дослідженні (European Social Survey), де Швеція також бере участь. Швеція (зокрема кафедра соціології університету в Умеа) виступає одним із 45 членів Міжнародної програми із соціального дослідження (International Social Survey Programme), що є постійною щорічною програмою міжнаціональної співпраці з досліджень на актуальну не тільки для соціальних наук тематику.

Дослідниці перевіряють гендерні теорії за допомогою емпіричних соціологічних даних. Л. Венгнеруд провела кількісне соціологічне дослідження в політичній сфері «Тестуючи політику присутності емпірично: випадок представництва жінок у шведському Риксдазі» [9]. Основний результат дослідження Л. Венгнеруд полягає в тому, що теорія політичної присутності отримує суттєве емпіричне обґрунтування: жінки більшою мірою схильні представляти інтереси жінок у парламенті.

Професорки та дослідниці з інших шведських університетів проводять чимало досліджень, пов'язаних із питаннями гендерних відносин. Учасниці «Проєкту з гендерних квот» [8] Д. Далеруп та Л. Фрайденваль зі Стокгольмського університету (кафедра політології) вивчають тематику гендерних квот як у Скандинавії, так і по всьому світу.

Міждисциплінарність – провідна тенденція у шведських дослідженнях загалом і гендерних зокрема [5; 6]. Концепція міжсекційності (intersectionality) (зв'язок між гендером і віком, расою, етнічністю, класом тощо), питання розмаїття

(diversity) та недискримінації входять у шведські гендерні дослідження.

Постійну критику гендерних досліджень і гендерної політики у Швеції можна вважати позитивним аспектом, що чинить позитивний вплив на процес інституціоналізації гендерних відносин. Співпраця гендерних дослідниць покликана вирішувати спільне завдання – покращення стану гендерних відносин у суспільстві. Саме на таку мету спрямовані більшість досліджень у Швеції.

Гендерні дослідження в Гетеборзькому університеті як кейс стаді. Швеція має низку університетів, де на різних кафедрах досліджуються питання гендерних відносин. Тематика досліджень відображає гендерну проблематику шведського суспільства, а їхні результати використовуються для вдосконалення гендерної політики в країні. У січні 2006 р. авторкою було проведено окреме дослідження академічної спільноти Гетеборзького університету, залученої до гендерних досліджень, мета якого – проаналізувати процес інституціоналізації гендерних відносин у шведському суспільстві та виокремити роль гендерних досліджень у процесі регулювання цих відносин.

Особливості гендерних відносин ефективніше вивчати за допомогою якісних методів, а саме – глибинних інтерв'ю. Загалом було проведено 23 напівструктуровані інтерв'ю. Середня тривалість інтерв'ю складала від сорока хвилин до однієї години. У результаті вибірки за методом “снігової кулі” було отримано такий розподіл експертток за кафедрами, науковими ступенями та статтю. Експертки були з 11 різних кафедр і центрів Гетеборзького університету: кафедри гендерних досліджень, центру глобальних гендерних досліджень, кафедри соціології, кафедри політичних наук, кафедри журналістики та масової комунікації, кафедри етнології, кафедри історії науки та теорії ідей, кафедри освіти, кафедри права, кафедри досліджень миру і розвитку, Шведського секретаріату гендерних досліджень. Серед них: керівниця кафедри / наукового центру – 3 особи, професорки – 5, доцентом – 1, PhD студенток – 11, дослідниць – 3. Серед опитаних осіб – 20 жінок і 3 чоловіків.

Найбільш актуальним гендерним питанням у Швеції виявилось *насилля проти жінок*. Майже всі експертки (зокрема 15 із

23) погоджуються, що це важливе питання у шведському суспільстві, яке потребує нагального розв'язання на державному рівні. Передусім, домашнє насилля (чи насилля в сім'ї) є великою проблемою для жінок. Зокрема, найбільш дискусійним є питання згвалтування в родині, яке регулюється шведським законодавством, однак не завжди визнається переважно чоловіками за насилля як таке. Виявляти згвалтування в родині досить складно, але такі випадки присутні навіть у шведському суспільстві, яке дружнє до жінок.

«... якщо ви, наприклад, подивитесь на згвалтування, то вони пов'язані з домашнім насиллям» (М. Льофгрєн-Нільсон, кафедра журналістики та масової комунікації).

Торгівля людьми та проституція також стосуються теми насилля проти жінок. Законодавче регулювання питання проституції магіралізувало дану проблему та частково винесло її за межі країни. Натомість проблема потребує подальшого дослідження та більшої уваги з боку політиків і громадських організацій.

Проблема насилля в Швеції досі не усвідомлюється всіма членами суспільства. Зокрема, насилля проти жінок не вважається "чоловічою проблемою". Тобто для більшості чоловіків-кривдників насилля в сім'ї не створює проблем, адже дуже мало випадків доходять до суду та закінчуються серйозними покараннями.

«Людам ця проблема є незнайомою, тобто вона для них взагалі не є проблемою. Це проблематично, оскільки чоловіки не визнають її» (М. Льофгрєн-Нільсон, кафедра журналістики та масової комунікації).

«В дискурсі насилля проти жінок не вважається чоловічою проблемою... Насилля проти жінок це досі не створює проблем для чоловіків. Вони не отримують покарань у суді. Я маю надію, що це таки стане чоловічою проблемою, але наразі я не вважаю, що це проблема чоловіків. Вона повинна бути» (Х. Екбранд, кафедра соціології).

Важливим питанням є привернення серйозної уваги до теми домашнього насилля як із боку шведського суспільства, так і академічної спільноти. Пересічні шведи особливо чоловіки не завжди серйозно ставляться до проблеми домашнього насилля, вважаючи її чи то надуманою, перебільшеною з боку жіночих організацій, руху притулків, чи просто не помічаючи її

актуальність для сучасного суспільства.

«Чоловікам у цій країні не дозволено використовувати насилля, однак це стосується того, як суд сприймає насилля. Не тільки судді, а також юристи, прокурори, поліція і кожен, хто якимсь чином залучений до процесу. Насилля чоловіків не сприймається серйозно. І дослідження на цю тематику не так добре розвинуті. Вони краще розвинуті у США, Канаді та ВБ, порівняно зі Швецією» (У. Бйорнберг, кафедра соціології).

Порівнюючи ситуацію насилля проти жінок у Швеції та в інших країнах, варто зазначити, що не дивлячись на те, що ця проблема існує в усіх суспільствах, у Швеції на дану тематику говорять більш відкрито. Вона є більш видимою, адже мережа притулків для жінок, які зазнали насилля, є вагомою політичною силою, яка лобіює закони та постійно вводить питання домашнього насилля в публічний і політичний дискурси країни. Пересічні представники шведського суспільства мають змогу бути добре обізнаними з питанням домашнього насилля.

Знову ж таки постає тема законодавства, яке є не досконалим, і саме заради того, аби його покращити, працюють дослідниці Швеції. З одного боку, насилля чоловіків проти жінок є дуже важливою гендерною проблемою у Швеції та інших країнах. У Швеції це питання постає в публічному дискурсі, що є непоганим кроком для його розв'язання. Натомість експертки погоджуються, що слід проводити більше академічних досліджень та активніше ставити цю проблему на обговорення.

Дві інші актуальні гендерні проблематики – *відпустка по догляду за дитиною та становище жінок на ринку праці* – тісно пов'язані із сімейними ролями в суспільстві. Постають питання про те, хто повинен бути більшою мірою відповідальним за догляд за дітьми, чи як варто розподілити ці обов'язки в подружній парі. У даній ситуації чимало дискусій точиться навколо питання: Яким чином залучити чоловіків більшою мірою доглядати за дітьми?

Хоча Швеція вважається зразком гендерної рівності у світі (якщо брати до уваги участь жінок у політиці), дослідження підтверджують факт того, що ситуація в *економічній сфері* є абсолютно протилежною. По-перше, варто взяти до

уваги різницю в оплаті праці між чоловіками та жінками. У Швеції ця різниця дорівнює, в середньому, 10% і вважається вагомою ознакою дискримінації жінок на ринку праці в країні. Причому не завжди різниця в оплаті праці між чоловіками і жінками пояснюється горизонтальною сегрегацією на шведському ринку праці. Приватні компанії, у яких працівники ведуть переговори з працедавцями з приводу заробітної плати, схильні погоджуватися на різні суми для чоловіків і жінок.

«... Чоловіки все ще мають – вона є різною в різних секторах – але на 10% вищі зарплати, що нічим не може бути пояснено. Жінки можуть мати менші зарплати, оскільки вони займаються нижчі позиції. Однак на тих самих позиціях жінки мають від 10% до 20% менші зарплати. Зарплати у Швеції встановлюються на основі переговорів між працедавцем і працівником. Таким чином, по-перше, – то різниця в оплаті праці відповідно статі. Але існує також різниця відповідно до секторів. А сектори, у яких домінують жінки, мають повністю нижчі зарплати» (Е. Шлітер, Школа глобальних гендерних студій)

Тобто дослідниці стурбовані ситуацією, яка склалася у Швеції щодо нерівності в оплаті праці. Особливо, якщо зважити на те, що після численних років жіночого руху та впровадження політики гендерної рівності жінки почуваються менш захищеними, ніж чоловіки.

По-друге, деякі експертки називають суттєву гендерну сегрегацію на ринку праці однією з важливих проблем у сфері гендерних відносин. Певні професії вважаються повністю “жіночими”, як-от медсестри чи персонал дитячих садків, чи всі види професій, пов’язаних із доглядом. Відбулася фемінізація такої професії, як шкільний учитель. Якщо раніше вчителями були переважно чоловіки старшого віку (після 40 років), то тепер це жінки. Експерти пояснюють таку зміну переважно економічними причинами: раніше професія вчителя оплачувалася краще, і тому приваблювала більшою мірою чоловіків. Зі зниженням оплати престиж її впав, і чоловіки покинули цю професію.

Інше питання стосується жінок у бізнесі, адже навіть у Швеції ситуація потребує покращення. Представництво жінок у приватному секторі серед бізнесових компаній і керівництва великих бізнесових

компаній у Швеції є невеликою: лише 10% чи 12% жінок. Причому всі ці гендерні проблеми у сфері економіки існують, не зважаючи на факт того, що шведські жінки є більш освіченими, ніж чоловіки. Жінки в університетах на бакалаврських і магістерських програмах становлять приблизно 60% усіх студентів. Серед інших питань стосовно гендерних особливостей ринку праці варто назвати поєднання професійної кар’єри та родинних обов’язків (передусім для жінок), безробіття тощо.

Якщо звернути увагу на ці три найважливіші питання для шведського суспільства, то можна стверджувати, що в них домінуючим є образ жінок як жертв. Жінки страждають від домашнього насилля, дискримінації в оплаті праці й подвійної відповідальності (поєднання роботи і родини, домашні обов’язки, діти). Жінки розглядаються як група, яка потребує допомоги та захисту з боку держави. З іншого боку, це не означає, що саме питання “жінок” превалує, адже питання “батьківства” включає чоловіків як важливий компонент у забезпеченні рівних прав і можливостей.

Окрім того, маскулінізм і становище шведських чоловіків у процесі зміни гендерних відносин – актуальна тематика, яка вивчається дослідниками Гетеборзького університету. Питання маскуліності пов’язують із процесами урбанізації, які вплинули на структурні особливості робочої сили у Швеції. Чоловіки з деяких регіонів Швеції (переважно з півночі країни) схильні значно більшою мірою, ніж жінки, відмовлятися від вищої освіти, виконувати ручну некваліфіковану працю. Хоча подібного роду робота стає для Швеції все менш актуальною. Ці чоловіки не почуваються інтегрованими в сучасне шведське суспільство.

«Ми маємо велику проблему в північній Швеції та мени заселених територіях, де чоловіки мени освічені, ніж жінки, вони залишаються вдома, у той час коли жінки від’їжджають у великі міста вступати до університетів. А вони залишаються тут. І то велика урбаністична проблема для чоловічого населення» (Ш. Алнебратт, кафедра гендерних досліджень).

Дослідниці очікують, що результати їх праці будуть використані для покращення стану гендерних відносин у шведському суспільстві, де все ще існує низка актуальних гендерних проблем. Очікування та надії

експертів різні: хтось прагне змінити ставлення всього суспільства, інші зосереджують свою увагу радше на певній групі людей, але всі хочуть, аби їх дослідження в подальшому принесли користь. Наприклад, стали в нагоді для політиків, які мають працювати над регулюванням гендерних відносин у країні.

Результати гендерних досліджень: для кого і для чого презентувати? Невід’ємною складовою цілісного механізму регулювання гендерних відносин є налагодження зв’язку між дослідниками та політиками і урядовцями. Дослідники результати своєї праці презентують аудиторії, яку можна поділити на кілька типів: академічна аудиторія, неакадемічна аудиторія, специфічна аудиторія та політики (див. табл. 1).

Поділ є досить умовним, і типи певною мірою можуть накладатися один на одного. Політиків ми пропонуємо винести окремо як ключових осіб, що приймають рішення та здійснюють гендерну політику. Студенти є ільовою аудиторією, з якою обговорюють результати досліджень, адже освіта – ключова сфера, яка ефективно впливає на стан гендерних відносин у суспільстві.

Студенти у Швеції мали великий вплив на розвиток гендерних студій. Так, вони виступали з пропозиціями запровадити PhD програми на кафедрі гендерних досліджень Гетеборзького університету. Дослідникам подобається спілкуватися із студентами, адже від них вони зазвичай отримують активний зворотній зв’язок.

Таблиця 1

Типи аудиторій для презентації результатів гендерних досліджень

Назва цільової аудиторії	Залученість до університетської спільноти	Обізнаність із гендерною проблематикою	Представники (приклади)
Академічна аудиторія	так	досить велика в теоретичній сфері і, в окремих випадках, на практиці	студенти, викладачі, дослідники різних кафедр вузів
Неакадемічна аудиторія	ні	низька	пересічні люди
Специфічна аудиторія	ні	досить велика, особливо на практиці	НДО, державні структури, політики

З іншого боку, може й не бути чіткого поділу між академічною та неакадемічною аудиторіями. Деякі дослідники використовують англійську мову як засіб спілкування з міжнародною академічною спільнотою. Для цього слід написати та опублікувати дисертаційне дослідження англійською мовою.

Майже всі експертки говорять про важливість комунікації з неакадемічною аудиторією.

«Я завжди прагну бути відкритою. Наприклад, вчора я виступала на радіо з приводу гендерних питань» (Л. Венгнеруд, кафедра політології);

«Я роблю спеціальні публікації для загальної аудиторії. Вони мають вигляд маленьких книжечок, які легко читаються» (Е.-М. Свенсон, кафедра права).

Комунікація з пересічними шведами відбувається за допомогою ЗМІ і є важливим аспектом публічності гендерних досліджень. У Гетеборзькому університеті щороку проводиться так званий “університетський тиждень”, який є відкритою для зовнішньої

публіки подією. Кафедри демонструють суспільству свої нові наукові здобутки в тій чи іншій галузі, ініціюють дискусії на різні суспільні теми тощо. Інша велика щорічна подія в місті – Гетеборзький книжковий ярмарок, де, окрім книг, презентуються нові дослідження, відбуваються круглі столи, на які запрошують дослідників з усього світу.

Деякі респонденти повідомляють про результати досліджень так званих специфічної аудиторії, яку вони зазвичай вивчають. Наприклад, соціальні служби є цільовою аудиторією для Х. Екбранда, який вивчає домашнє насилля. Дослідники читають лекції для специфічної аудиторії, виступають по телебаченню.

М. Еріксон, досліджуючи пожежників, орієнтує саме на специфічну аудиторію – пожежні служби і державних службовців: «Я хочу зробити це дослідження для людей, які працюють у пожежних службах, але також є членами організації. Я презентував своє дослідження і я робив промови для пожежних служб і політиків. І я хочу продовжити робити це. На мою думку, це буде використано за

межами академічного середовища».

Аби результати досліджень донести до міжнародної цільової аудиторії, слід відвідувати численні міжнародні події – конференції, форуми, школи тощо.

«Я працювала, напевно, з 5-6-7 різними мережами в Кералі та Індії. Я презентувала своє дослідження на семінарі, де я розповіла про результати. І також, коли я робила своє польове дослідження у 2000-2001 роках, я на той час мала семінар, де ми говорили про гендерні відносини, якого типу аналіз влади ми можемо виконати і таке інше. Я намагалася запровадити діалог з акторами, з якими я працювала» (М. Ервер, Школа глобальних гендерних студій).

Попри це, найбільш практично і доцільно співпрацювати безпосередньо з людьми, які приймають політичні рішення щодо змін у сфері гендерних відносин. Респонденти мають різну точку зору щодо взаємодії між дослідниками та політиками у Швеції. Е. Борйстрьом зі Шведського секретаріату з гендерних досліджень характеризує ситуацію співпраці між дослідниками і політиками як досить плідну, налагоджену у форматі діалогу:

«Сьогодні, я вважаю, загалом, легше для людей, які роблять гендерні дослідження, говорити з політиками. На мою думку, гендерні дослідження у Швеції мають дуже гарні зв'язки з політиками. Феміністські питання є досить актуальними у Швеції. І коли з'являються певні проблеми, політики мають комісії і намагаються звертатися до гендерних дослідників» (Е. Борйстрьом, Шведський секретаріат з гендерних досліджень).

Було проаналізовано приклади презентації результатів досліджень і взаємодії між дослідниками та політиками. По-перше, то можуть бути парламентські слухання, на які запрошуються дослідниці.

«У цьому дослідженні про сім'ю була одна особа, яка має тісні взаємозв'язки з профспілкою, і в уряді були питання про гендер і родину, і слухання про те, якого типу дослідження проводилися в цій сфері. І було запрошено чимало дослідників. І була коротка презентація про те, що робиться і що вже зроблено. І у них запитували їх думку. Я вважаю, що то такий тип зустрічі, який показує, як дослідники та урядові структури виходять на рівень дискусій. Такі політичні слухання, на які запрошуються дослідники з різних сфер, відбуваються досить часто» (А.-К. Коллінд, кафедра соціології).

По-друге, це можуть бути урядові розслідування з питань гендерної рівності, до яких залучені дослідники, яких часто використовують як експертів. З іншого боку, політики можуть контролювати діяльність дослідників за допомогою грантів. Надання фінансування автоматично означає те, що результати будуть використанні політиками в одній із їхніх програм.

Шведський уряд використовує дослідження як механізм гендерної політики:

«У Швеції є чимало результатів з норвезької дослідницької програми й інших дослідницьких програм. Це дуже важливо для постановки питання про насилля проти жінок як публічної проблеми. Для Швеції то було дуже важливим для проіттовхування до зміни. І на початку 1990-х років урядом було призначено спеціальну комісію для перегляду усіх досліджень насилля проти жінок. Були рекомендації змінити закон. Була політична програма» (М. Еріксон, кафедра соціології).

Отже, у Швеції існує досить активна взаємодія між дослідниками та політиками щодо покращення стану гендерних відносин у країні. Експерти цю взаємодію оцінюють по-різному: одні вважають її достатньою та плідною, інші критикують за брак уваги до вивчення гендерних питань. Натомість ініціатива в комунікації походить з боку обох сторін: як дослідники прагнуть практично на політичному рівні втілювати результати своїх досліджень, так і професійні політики намагаються мати наукові докази й підтримку з боку академічної спільноти у своїх політичних програмах та діях.

Висновки. Інституціоналізація гендерних досліджень у Швеції, розпочавшись близько сорока років тому на рівні створення окремих дослідницьких організацій, наразі характеризується активною взаємодією з різноманітними факторами процесу регулювання гендерних відносин, зокрема й політиками. Гендерні дослідження є невід'ємною складовою інституційного механізму забезпечення гендерної рівності.

Сучасні гендерні дослідження характеризуються міждисциплінарним підходом, увагою до міжсекційності (тобто множинності нерівностей, окрім гендерної) і розмаїття. Досліджувана тематика на кафедрах Гетеборзького університету відображає гендерні проблемні питання у шведському суспільстві (як-от насилля проти жінок, жінки на ринку праці, маскулінізм та урбанізація).

Дослідниці презентують результати напрацювань із гендерних питань трьом типам так званої цільової аудиторії:

академічній, неакадемічній і спеціалізованій. щодо покращення стану гендерних відносин
Також для Швеції характерна досить активна у країні.
взаємодія між дослідниками та політиками

ЛІТЕРАТУРА

1. Марценюк Т. Шведська жіноча народна школа як приклад низового активізму в освіті та жіночому русі / Т. Марценюк // Журнал соціальної критики «Спільне». – 2011. – № 3. – С. 118-121.
2. Марценюк Т. Фемінізм «по-шведськи» чи роль жіночого руху в забезпеченні гендерної рівності у Швеції / Т. Марценюк // Гендерний журнал «Я». – № 4 (26) «Фемінізм та жіночий рух». – 2010. – С. 22-25.
3. Grönroos M. Statistics on Gender Equality in the Nordic countries – a Survey of the Status / Maria Grönroos, Elisabeth Lorenzen. – Oslo : NIKK, 2002.
4. Holm U. Paradoxical Conditions for Women's Studies Centers in Sweden / Ulla Holm // Women's Studies – from institutional innovations to new jobs qualifications. Report from ATHENA panel of experts 1.a. ATHENA/Utrecht University / [ed. by N. Lykke, C. Michel, M. Puig de la Bellacasa]. – 2001 [Electronic resource]. – Available at : http://www.let.uu.nl/womens_studies/athena/wholeocumnt.pdf.
5. Liinason M. Interdisciplinarity, research policies and practice : Two case studies in Sweden. Disciplinary Boundaries between Social Sciences and Humanities / M. Liinason, K. Alnebratt, U. Holm. – Sweden : Gothenburg University, 2006. – 65 p.
6. Martsenyuk T. Gender Research in Sweden : Plurality of Concepts (Y. Hirdman vs. P. de los Reyes) / T. Martsenyuk // Lyčiu studijos ir tyrimai (Gender Studies and Research). – 2008 (5). – P. 104-108.
7. Moving Ahead : Gender Budgeting in Sweden. – Stockholm : Ministry of Industry, Employment and Communications, 2004. – 18 p.
8. Quotas – a Key to Equality? [Electronic resource]. – Available at : <http://www.quotaproject.org>.
9. Wängnerud L. Testing the Politics of Presence Empirically. The Case of Women's Representation in the Swedish Riksdag [Electronic resource] / Lena Wängnerud / Paper presented at 3rd ECPR Conference, Section 4, Panel 10 on Now we have all research : What about feminist methodology? (Budapest, 2005).
10. Women's/Gender/Feminist Studies : PhD Training in the Nordic Regions of Europe. Nordic Research School in Interdisciplinary Gender Studies Publications // Tema Genus Report. – 2004. – № 3. – 83 p.

Марценюк Тамара

ГЕНДЕРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОЦЕССА РЕГУЛИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ШВЕЦИИ

Охарактеризован процесс институционализации гендерных исследований в Швеции, важным аспектом которого является их использование в работе органов государственной власти. Гендерная статистика, социологические гендерные исследования, международные исследования гендерных отношений – составляющие гендерных исследований в Швеции. Междисциплинарность, мижсекционность, многообразие – ведущие результаты институционализации гендерных исследований. Швеция имеет ряд университетов, где на различных кафедрах исследуются вопросы гендерных отношений. На основе анализа гендерных исследований, которые проводятся в Гетеборгском университете показано, что основная тематика исследований (домашнее насилие, гендерное неравенство на рынке труда) отражает гендерную проблематику шведского общества, а их результаты используются для усовершенствования гендерной политики в стране.

Ключевые слова: гендерные исследования, институционализация, гендерные отношения, Швеция, Гетеборгский университет.

Martsenyuk Tamara

GENDER RESEARCH AS A PART OF GENDER RELATIONS REGULATION PROCESS IN SWEDEN

The process of institutionalization of gender research in Sweden, an important aspect of which is the usage of them in the work of public authorities, is analyzed. Gender statistics, sociological gender studies, international studies of gender relations are among the elements of gender research in Sweden. Interdisciplinarity, intersectionality, diversity are the important features of the result of gender research institutionalization. Sweden has a number of universities, where gender relations are being researched in the different departments. The case study of the Gothenburg University shows that the main subject of research (domestic violence, gender inequality in the labor market) reflects the gender-based problems of Swedish society, and their results are used to improve gender politics in the country.

Key words: gender research, institutionalization, gender relations, Sweden, Gothenburg University.

*Рецензент: докторка педагогічних наук, доцентка В.А. Гаманюк
Матеріал надійшов до редакції 9.10.2014*